مێرگێک لەژێر هەورێکی بێدەنگ … تۆماس مارێک

و. لە ئینگلیزییەوە: هەژار عوسمان

دیمەنێک لە دەربەندەکەوە

وا خەریکم هەڵدەزنێم
بە دژواری و

تا دێ بچووکتر دەبمەوە
لە بنکوبناری
ئەو
چیا بڵندەوە…

وا خەریکم هەڵدەزنێم
گەرچی هێشتایش هەر بچووکتر دەبمەوە…

خەڵکانی چاو-بێپێڵوو

لەم شارەدا
خەڵکی پێڵووی چاوی نییە.
ئەوان مەحکوومن بە تەماشا
تەنانەت لە خەونیشدا.
با فرمێسکەکانیان دەگوشێ،
بەو هۆیەوە وێنەکانی زەریا
دەبینن،
ئاژەڵێکی گەورە
کەف بە دەمیدا دێتە خوارەوە،
گژوگیای زەریا تف دەکاتەوە.
و ئەوان
جەستەی خۆیان
بۆ ئەو
دەکەنە قوربانی
لە دوایین ویست و ئارەزوودا و
تەماشا دەکەن کە چۆن شەپۆلەکان
لە سەر لمەکە

جێپێکان کاڵ دەکەنەوە.

کڵێسای مەزن

یەک فلسیشم پێ نەبوو بۆ بلیتی
پەرستگە.
سا دانیشتم ل□ بەر پێی
عیسای تۆقیودا،
چەقۆیەک و پارچەنانێکم دەرھێنا.

ئێمە تەماشای ئاھەنگە پڕ لە شادییەکانمان دەکرد
لە ھاتنە دەرەوەی
کڵێسای مەزندا و

ئەو خەوی لێ کەوت
لە خوارەوەی چاوی تاوەرە بەژنبڵندەکەوە،
بەرز و بەھێز
بەتاڵ
شێوە جوان،
بەبێ خودا و
بەبێ ئیمانداران.

ئاکام
شانۆی
خاچەکە
تەواو بوو.

ئەشکەوتی دۆزەخ

لە بەردەم ئەشکەوتێک
پانوبەرین و تاریکوتار
دانیشتبووم،
وەکوو ئەشکەوتی دۆزەخ

تەماشای ناوەوەم دەکرد
پڕخەتەر نوشتابوومەوە
بەسەر چاڵی تەڕوتووشی دۆزەخدا
ھەناسەم دەدا
لە ھەوا و بۆنی فریودەری دۆزەخدا.

بەڵام من جوامێریی
ئینیاسم نەبوو.

[ئینیاس: جەنگاوەرێکی ئەفسانەی گریک و سەرکردەی بەرەی ترۆجان لە جەنگی ترۆجاندا]

قایلبوون

شەو بە کاوەخۆ نوقم دەبێ
پێش بەرەبەیان،
نیمچەهۆشیار
ئەمما هێشتا شنەشنیەتی،
گەشکەیەتی و
گێژە
بە زەبری تیژی و دڕیی
تۆفان.

چاوم بڕییە ئەم دیمەنە
بە حەزێکی ئێجگارەوە،
بۆنی خۆش هەڵدەمژم،
ئاڵۆشم گرتووە،
بە بۆنی بەیانیانی
دەریاچەی ئێر های.

کوڕیژگەی ناو تەم

بەیانییەکی خەرمانانە. باڵندەکان هێشتا خەون دەبینن
بە کێڵگەی گەنمەشامی و باخچەی پڕ لە مارومێرووەوە.
دووکەڵی پاییز لە هەوادا ئاوێزانە،
ئێستا تەقریبەن دنیا ئارامە، بەڵام جاروباریش شلۆق،
وەک حەسانەوەی ئاژەڵێک دوای ڕاکردن.
هیچ دەنگێک ڕازی بەیانی ناشکێنی.
تەم لە ڕووبارەکەوە دەڕژێ، دۆڵەکە پڕ دەکا،
دوورتر دەڕژێ، مێرگان بە هەورێکی بێدەنگ دادەپۆشێ
بە تامی قەوزەی قاوەیی دەریا و گەڵای داربەڕوو.
نەویتر دەنیشێ، دەوەن و گژوگیا دادەپۆشێ،
ئەمما کۆمەڵە نەونەمامێکی دارچنار
لە سەرووی زەریا□کی هەژیو و هەڵچووەوە ماون.
خۆر هەڵهاتووە، بە خێرایی هەڵدەزنێ،

ڕەنگی نامۆی بێتاوانی تووتڕک بزر دەکا
تا بگا بە ئاڵۆشی فرەی پرتەقاڵی گەییو.
کوڕیژگەیەک بە ڕێگەدا دەڕوا، بە لاقەکانی دڵگەرمی و ج□ش□تڵ دەکا
تەم دەیلێسێتەوە، بەملاولای قامکەکانی خونچەگوڵە ساردەکان دەلاوێنێ،
لە خونچەی گوڵە نادیارەکانی
دوادواییەکانی هاوین چەند دڵۆپەشەونمێ دەبارێنێ. دڵۆپەکان
دەبارێن
دەنگەدەنگێ دێننە ئارا کە دانیشتووانی
جیهانێکی بچووک بەخەبەر دێنن– ئەوان هێشتاکێ نەیانزانیوە،
تەنانەت هێشتا هەستیان نەکردووە،
کە گۆزەڵەی ناو کۆڵەپشتی کوڕیژگەکە
دەبێتە چارەنووسی هەندێک لەوان،
قەتاری وێرانکاریی مەخلووقە بچووکە زیندووەکان
گازی ئیسەر-پێدا-کراوە و بە دەرزی کون کراوە
لە ئاوشڤیتزێکی بچکۆلەی ژووری منداڵێکدا.

دڵڕەقی مل بە کوڕیژگەکە دەنێ،
کونجکۆڵی و مەراق،
ویستی دۆزەرەوەیەکی ڕێسای گەردوون…

تۆماس مارێك سۆبییەرای (سۆبییەراز) (ل□ ١ی جولای ١٩٦٤ لە لۆدز، پۆڵەند لە دایك بووە) شاعیر، نووسەر، ڕەخنەگری ئەدەبی و هونەری، وتارنووس، فۆتۆگرافی□ری دۆکیومێنتارییە. سۆبییەراز ل□ زانکۆی لۆدز جوگرافیای خوێندووە و هەر لەو زانکۆیە ماستەری لە ئاوزانی (زانستی ئاو) و کەشزانیدا هێناوە و لە زانکۆی لیشبۆنەیش ماستەری لە ئامار و سیستمەکانی زانیاریدا هێناوە. هەتا ساڵی ١٩٩٩ وانەی جوگرافیای گوتووەتەوە و تایبەتمەند بووە لە دیمۆگرافیا و سیستمی زانیاریی جوگرافی. تۆماس هاوکات وەرگێڕە و شیعری شاعیرانێکی وەک: "حەسەن عەبدوڵڵا، ڕۆدان عەلی گەلیدی، لی بای، ستانلی ئێچ، بارکان، هێلین بارل□ق، ویلیام بلەیك، کۆنستانتین پی. کاڤافی، لیدیا چیارێلی، یوون هۆ چۆ، ڕیتا داڵ، دەیڤد دەی، شاڵاو حەبیبە (لە ئینگلیزییەوە بۆ پۆڵەندی)، نێڵس هاو، پیتەر تابیت جۆنس، لاوزی، میلاگرۆس لۆپێز، نیکانۆر پارا، ئیریك لا پرادی، کیۆنگ نیون کیم ڕیچاردس، سیرکا تورکا، ساندەر دی ڤان و بیل وۆلاك"ی کردووە بە پۆڵەندی و ناساندوونی.

کتێبەکانی
- گەمە، شیعر – ٢٠٠٨
- جەنگی گوڵەکان، شیعر – ٢٠٠٩
- شوێنی هەمووشت دیار، کورتەچیرۆك، فۆتۆگرافی – ٢٠٠٩
- بیرۆکەی گشتیی پاییز، کورتیلەڕۆمان – ٢٠١٠
- شتە بێبایەخەکان، مۆنۆدراما، وتار، دووزمانە: پۆڵەندی و ئینگلیزی – ٢٠١١
- بەرگدروو، ڕۆمانەشیعر، دراما – ٢٠١٢
- لە پشت دەروازەکانی خاکی بەڵێنپێدراوەوە، فۆتۆگرافی – ٢٠١٣

شوناسی پارتی له نێوان تۆتالیتارییه‌ت و دیکتاتۆرییه‌ت (... به‌شی یه‌که‌م)

ڕزگار عه‌لی

- **سه‌باره‌ت به ده‌هۆڵلێده‌رکانی ئه‌نتی پارتی.**

ئایا هه‌رگیز پرسیارتان له خۆتان کردووه بۆ له‌ناو سنوری پارتیدا، جۆرێك ئینسان و ڕۆژنامه‌نوس هه‌یه به ئازادی قسه ده‌که‌ن و جنێو ده‌ده‌ن، جۆرێکی تریش هه‌یه ده‌کوژرێن و شاربه‌ده‌ر ده‌کرێن؟ ئایا هه‌رگیز پرسیارتان له‌خۆتان کردووه بۆ ههڵبژاردن ده‌کرێت و په‌رله‌مان داده‌نرێت، بهڵام بۆ داده‌خرێت؟ ئایا هه‌رگیز پرسیارتان له خۆتان کردووه بۆ مه‌کته‌ب سیاسی یه‌کگرتوو ده‌کوژرێت و له هه‌مانکاتیشدا ئاه و له‌یلای کوژرا و له هی بکوژه‌که زیاتره؟ بۆ باره‌گای سه‌ره‌کی گۆڕان له هه‌ولێر هه‌یه و که‌چی په‌رله‌مانتار و وه‌زیره‌کانی ئاودیو ده‌کرێن...؟ ئایا له خۆتان پرسیوه ئه‌مه چ سیسته‌مێکه ئه‌م هه‌موو دژه له خۆیدا کۆکردۆته‌وه؟ چۆن کۆیکردونه‌ته‌وه و به چ شێوه‌یه‌ك مه‌مهڵه‌ی له‌گهڵدا ده‌کات؟ له کۆتا □وداویشدا ئایا له خۆتان پرسیبوو بۆ نه‌یانهێشت

(عەلی حەمە سالح و سێران عومەر) داخیلی هەولێر بن، کەچی (عەلی پاپیر) لە هەولێرە و کۆمەڵێك سەرکردەی گۆڕانیش بیَ کێشە دوای چەند ڕۆژێك دێنە هەولێر؟

لەماوەی ڕابردوودا سەبارەت بەو ڕووداوانە و تەواوی ڕووداوەکانی کرداری پارتایەتی کۆمەڵە ئاکادیمیست ژۆڕنالیست و دەهۆڵلێدەری ئەنتی پارتی و)قاعیدە زەرورە(قەڵەمەکەیان خستە کار و تەحلیل تائویلی خۆیان بۆ حەدەسێکی شەقاوەئاسای بەڵتەجییەتی پارتی مانفێست کرد، ئەم ژوڕنالیستانە بێئاگا لە حەدەس و ڕووداوەکانی حەفتا ساڵەی تەمەنی ئەم حزبە هەندێك تائویلی سەیر و تەفسیری کوێرانەیان بۆ ئەو ڕووداوە دەکرد کە دەتخوێندەوە مرۆڤ توشی داڕوخان دەبوویەوە، ئەمانە بەردەوام لەسەر ئەو ڕووداوانە دەیانەویست بیری پارتی بخەنەوە کە ئەم کردارە و لۆژیکە وەحشیگەرییە دیموکراسی نییە و زەرەر بە ئەزموونەکەمان و دیموکراسیەکەمان دەگەیەنێت، ئەم ژووڕنالیستانە کاتێك قسە دەکەن کەلیمات و وشەکانیان لە گەدەوە دەردەچێت و هەر بەلۆژیکی خەونبینین بە دیموکراسی پێمان ڕادەگەیەنن: ((گومانمان لەو ڕووداوە هەیە، دەکرێت هێزێکی سەرووی خۆی لە پشتەوە بێت))، وەکو وایە سەرووی ئەوان فریشتەکانی خوا و نیشتیمان و رزگارکەری مرۆڤایەتی بن، ئەم عەقڵیەتە دەیەوێت گومان لە وێنەی دەجالێتی قاعیدەی پارتایەتی بکات و لە وێنەی فریشتەیەکی بێتاوان و بێ زیان پشانبدرێت و ئەو بەڵتەچییەت و کوشتن و بڕین و تاڵانی و جەردەییەش کە هەیە قاعیدەی خوارەوەیە و سەرەوە ناڕازییە لێی. لێرەدا ئێمە کێشەمان لەگەڵ ترسنۆك و ناپاك و کۆیلە و دەستەمۆکراوەکان نییە کە تەنانە لە تاقیگەی ئاژەڵبوونیشا دەرناچن، بەڵکو کێشە سەرەکییەکە ئەو ڕۆشنبیرانە و ژوڕنالیستانەی ئەنتی پارتین کە بێئاگا فۆڕمی نوێ، تەئویلی نوێ و بونیادی نوێ بە هێزێك دەدەن و تەمەن درێژی پێدەبەخشن، ئەمانە هەرگیز شانازی ئەوەیان پێ نابێت ڕۆژێك عەقلێکی سەلیم، بیرکردنەوەیەکی ساخ و دەماخێکی تەندروستییان هەبێت، چونکە ئەمانە خۆیان بە موفەکیر و فەیلەسوف و رزگارکەری هەمووان دەزانن، بۆ ئەوەی ئاگایان لەوەبێت چۆن و بە چ شێوەیەك چەندین ساڵە چوونەتە خزمەتی ئەو دێوە گەورەیەوە کە ناوی پارتییە. ئەوانەی پێیان وایە کردارەکانی پارتی کرداری هەڵەمکی و لەخۆیەوە، بۆ ئەوە عەزێتێك بکێشن و بزانن ئەم حیزبە 70 ساڵ تەمەنێتی، بۆ دەبێت حەفتا ساڵ تەمەنی بێت و بە قاعیدی عامیش بمێنێتەوە؟ ئەوە چ سیحرێکە پارتێك کە بەڵتەجیایەتی، گەندەڵی، چاوچنۆکی و داوێنپیسێتی کرداری بێت و تەمەنی ئەونە درێژ بێت، ئەوە چ

قودرەتێکە کە تەمەنی حزبێك لە تەمەنی حزبەکانی قەزافی و موبارەك و بن سالح و سەدام و تەنانەت بەشار ئەسەدیش زیاترە؟ ئەو ژۆنالیستانە و کەسە موبارەکانەی کە فێڵمی ئیشکردن بە هێزە نەیارەکانی پارتی و ئۆپۆزسیۆن دەدەن بە جۆرێك مەستبوون لەناو وێنەکانی خۆیانەوە، دەبێت بەئاگابێنەوە و شوناسی حزبێك کە تەمەنی لەتەمەنی بەعس درێژتر بێت بزانن، دەنا تا کۆتایی پیروپەکەوتەبوونیان دەبێت هەر لەناو خۆزگەکانیان و دوعاکانیان بخولێنەوە، من نازانم ئەگەر نەزانی شوناسی حزبێك چییە، چۆن دەتوانیت تیۆر و تەفسیری نوێی و سیاسی خۆت و ڕۆشنبیربوونت و ئۆپۆزسیۆنبوونت بخەیتەکار؟ چۆن دەتوانیت بەرەنگاری ببیتەوە؟ چۆن دەتوانیت مامەڵەی لەگەڵ بکەیت؟ چۆن دەتوانیت ببیتە هێرشبەرێکی بەردەوام و ئامانجدار و بەدیلخواز؟

• لە نێوان ڕژێمی تۆتالیتاری و دیکتاتۆری

لێرەدا دەبێت جیاوازی نێوان رژێمی تۆتالیتار و دیکتاتۆری بکەین، دەبێت تایبەتمەندی هەردووکیان بزانین، بەتایبەت لەناو دۆخی مۆدێرندا، چونکە دەبێت بزانین چەمکەکان و تیۆرەکان و تەنانەت کردارە وەحشیگەرەکانیش شێواز و فۆڕمی خۆیان گۆڕیوە و بە شێوازێکی تر دەردەکەون، بۆیە لێرەدا هەوڵدەدەین بە کورتی بونیاد و فەنکشنی رژێمە تۆتالیتارەکان لە فۆڕمی دیسپۆتیزم (ستەمکاری) و تیرانییەت (جەبارێت) دیاری دەکەین. دەبێت بزانین هیچ رژێمێك نییە هاکازایی بێت، وەکو ئەوەی لای کورد هەیە (خوا دەمانگێڕێت)، ئەوە تەنیا فڕێدانی عەقڵە بۆ ناو کایەی بێعەقڵی، فڕێدانی خۆمانە بۆ ناو کایەی وەهم، فڕێدانی بەیانکردنی نەتوانینی و جەبانێت و ترسنۆکیمانە بۆ لای خودا. دەبێت بزانین هەموو کردارێکی سیاسی دەرئەنجامی دیراسەکراوی عەقڵانی وردە، تەنانەت کردارە سیاسییە وەحشیگەر و ئابڕوبەرەکانیش دیراسات و لێکدانەی خۆیان هەیە و ئامانجێکی دیاریکراوی لە پشتە.
هانا ئارێنت لە تیۆرەکەی خۆیدا دەربارەی جیاوازی نێوان تۆتالیتار و دیکتاتۆرێت سەرنجمان ڕادەکێشێت و ئاماژە دەکات: دیکتاتۆر زیاتر پشت بە دەزگای سەربازی دەبەستێت، دەزگای سەربازییەت لە پێناو سەرکردە. سەرکردەی دیکتاتۆر هەوڵدەدات مەرکەزێتێك بۆ خۆی دروست بکات و بە پێی هەڵەمێکی دەسەڵاتی بیرێکراتی فەرمانڕەوایی بکات، واتە دیکاتۆر فۆڕمێکی موتڵەقی (ئاشکرای) حوکمڕانییە، دەوری گەورە و باسی گەورە ڕێبەرە، ڕێبەر یان سەرۆك هیچ نهێنێکی نییە، هیچ پەردەپۆشێکی نییە بۆ ئەوەی وەکو

ڕێبەر خۆی بناسێنێت، بەڵکو یەکسەر مافی خوداوەند و گەورەی هەمووان بە خۆی دەبەخشێت، لەناو دیکتاتۆرییەتدا تێکەڵەیەك لە نێوان دەوڵەت و ڕێبەر دەخوڵقێنرێت کە کەم کەس هەیە بزانێت کامە دەوڵەتە و کامە ڕێبەرە، لێردا ڕێبەر ئەوەندە گەورە و مەزن دەکرێت کە دەوڵەت جگە لە ڕێبەر کەسی تر تێدا جێگەی نابێتەوە، لە ڕژێمی دیکتاتۆریدا لەناو دەوڵەتدا ئەگەر کەسێك ببینرێ هەر ڕێبەرە، ئەگەر دەنگێك ببیسترێ هەر ڕێبەرە، ئەگەر جوڵەیەکیش هەبێت هەر ڕێبەرە. هەردەم سیاسەتەکانی دەوڵەت بریتییە لە خەمزەی ئەهریمەنی و کەڵکەڵەی سەرۆك.

بە کورتی، جیهانی دیکتاتۆری بریتییە لە جیهانی سەرۆك، یان خوداوەندێکی درۆزن کە بە گوتەی خۆیان لە وێنەدا نییە، لە عاسمان و زەوی کەسێکی هاوشێوەی نییە، کەس پرسیار لە کردەوەکانی ناکات و تەنیا دەپرسێت و دەپرسێتەوە، ئەگەریش بتەوێت لە ڕێبەر بپرسیت، توشی هەزار بەزمی گومڕایی و عەقڵتێکچوونت دەبەن. رژێمی دیکتاتۆر هەموو پێوەرەکانی رژێمێکی تۆتالیتار لە خۆی دەگرێت، بەڵام ئەوەی جیاوازی دەکاتەوە ئەو ڕێبەرەیە کە خۆی بەسەرەتا و کۆتایی هەموو شتێك و مەرگ و ژیانی هەموو کەس دەزانێت، لەگەڵ ئەو دەزگا سەربازییەی کە بە ئاشکرا بۆ مانەوەی ڕێبەر(دەوڵەت) وجودی هەیە، لەگەڵ ئەمانە دیکتاتۆرییەت رژێمی تۆتالیتاریشی تێدایە بەڵام بە جۆرێکی تر، دیکتاتۆرییەت لە ڕێگەی ئامرازەکانی تۆتالیتارییەتەوە خۆی مانفێست دەکات، بەڵام ئەوەی جیاوازە ئەو ئامرازانە ئامرازی ڕەئیسی دەوڵەتن و لە پاڵ ئەوانەدا ئامرازی تر نین بۆ شاردنەوەی دەزگا توندوتیژییەکان و بەڵتەچییەکان، واتە دەزگا توندوتیژەکان لە دیکتاتۆرییەتدا نهێنی نییە و فەرمین، بەڵام لە تۆتالیتارییەددا نهێنین، لە رژێمی تۆتالیتاریدا (نهێنێتی) بەدی دەکرێت، چۆن؟ ئایا فۆڕمی تۆتالیتارییەت و ئامرازەکانی تۆتالیتارییەت چۆنە و بە چ شێوازێك ئیش دەکەن؟ هەروەکو گوتمان دیکتاتۆر زیاتر لەناو کایەی سەربازدایە، بەڵام تۆتالیتار پشتئەستورە بە دەزگا هەواڵگیرییەکان. جیاوازێکی تر لە کەسایەتی سەرکردەکان دەردەکەوێت، هەرچی رژێمی تۆتالیتارە بە گوێرەی فرەمەکەزێتێکی جیوەیی کاردەکات.

لە رژێمی دۆتالیتاردا بە تایبەت لە دۆخی مۆدێرن ڕێبەر (بەئاشکرا) خۆی بە خودا و کۆتا رزگارکەری نیشتیمان نازانێت، بەڵکو بە زەرورەتی قۆناغێك خۆی مانفێست دەکات، ڕێبەر لە تۆتالیتاردا لە پاڵ خۆیدا سێبەری خۆی دروست دەکات، سێبەرێك کە لە زەینی خەڵکیدا

دەخوڵقێنێت و لە ڕێگای دامودەزگا زەبەلەحەکانی ئیعلامەوە و بە بانگەشەی بڕوپاگەندەی ئەوەی (ئەوە ئێمەین پێویستمان بە سەرۆك دەبێت نەك ئەو) خۆی دەردەخات، خودی ڕێبەر هاوشێوەی هەمان ڕێبەری دیکتاتۆرییە، بەڵام ئەوەی جیاوازە لە تۆتالیتاریدا ئەو سێبەری خودی ڕێبەرە لە پاڵ ڕێبەر بەردەوام بانگەشەی دیموکراسیبوون و خۆشگوزەرانیبوون و بە یۆتۆپیابوونی ژیان دەدات لە داهاتوودا، ڕێبەر بە بیانووی یۆتۆپیابوونی ژیان لە داهاتوو، ئەو داهاتووە یۆتۆپیایەی کە هەرگیز نایەت بەردەوام کۆمەڵگە دابەش دەکات بە دوو لەتەوە، کۆمەڵگەیەك کە پشتگیری ڕێبەرن و کۆمەڵگەیەك کە دوژمنی ڕێبەرن، لە نێوان ئەو دوانەدا هیچ چینێکی تر جێگەی نابێتەوە، بەڵکو یان دەبێت دۆست بیت، یان گەر دۆست نەبیت دوژمنیت. ڕێبەر لە ڕێگەی ئەو دووژمنانەوە بانگەشەی ئەوە دەکات ئەو یۆتۆپیایەی کە دەیەوێت بیگەیەنێتە دی بۆ کۆمەڵگەکەی ئەوا دوژمنان ڕێگرن، واتە لێرەدا دوژمن یان بەرهەڵستکارانی ڕێبەر گەر نەتوانن لە ڕیاکاری ڕێبەر حاڵی بن و تێبگەن ئەوا لە دەستەکان زیاتر کۆمەك بە ڕێبەر دەبەخشن، ڕێبەر لە لە دیکتاتۆریدا هەموو دوژمنەکان و بەرهەڵستکارانی خۆی لەناو دەبات و دەیانکوژێت، لە ڕێگای ئەو کوشتنەشەوە هەموو ڕەنگەکان حەزف دەکات و تەنیا خۆی بوونی دەبێت، بەمەش فۆڕمێکی دیکتاتۆری بەخۆی دەبەخشێت، بەڵام ڕێبەر لە ڕژێمی تۆتالیتاریدا نەك دوژمنەکانی ناکوژێت، بەڵکو پێویستی بە ئەو هەمەڕەنگییە هەیە بۆ ئەوەی دیکتاتۆرییەتی بشارێتەوە، ئەم هەمەڕەنگییە بۆ بانگەشەی دیموکراسی بوون و ئازادیبوونی دەوڵەت گرێدەداتەوە، بەڵام ئەو هەمەڕەنگییە، ئەو بەرهەڵستییە بەش بەش و بچوك بچوکە هەردەم لە خزمەتی ڕێبەردایە، چونکە بەم بەرهەڵستییە لاوازەی کە هەیە هیچ کات نابنە مەترسی بۆ بوونی ڕێبەر، نەك نابنە مەترسی بەڵکو هەردەم بۆ (شەڕی بەردەوام و دوژمنی بەردەوام و سازدانی سیناریۆی بەردەوام) سودیان لێ وەردەگرێت، بۆ ئەوەی هەم بڵێت خەونی یۆتۆپیابوونی ئێوەی ڕەعییەت لە خەتەردایە، هەم ڕیاکاری دیکتاتۆربوونی بشارێتەوە. ئەمە تا ئێستا تێگەیشتن بوو لە خودی ڕێبەری تۆتالیتار، ئەوەی ماوە ئاشکرای بکەین ئەو فۆڕمی دەوڵەتەیە کە تۆتالیتار تێیدا ئیش دەکات.

سیمای تۆتالیتار لەو تێکەڵبوونی سەیرەی نێوان (دەوڵەت و حزب و جەماوەر و ڕێبەرە). وەکو پێشتر گوتمان لە دیکتاتۆریدا تەواوی ئەو دەزگایانەی هەیە دەزگای ڕەئیسی دەوڵەتن، لە سیسەتمی دیکتاتۆریدا دەوڵەت و حزب و جەماوەر و بەتەواوی تێکەڵ دەبن کە کەس ناتوانێت جیاوازیان بکاتەوە، واتە دەوڵەت ڕێبەرە، ڕێبەر دەوڵەتە، دەوڵەت

حزبە، حزب ڕێبەرە، حزب دەوڵەتە، ئەمە لەناو سیستەمی دیکتاتۆری بە شێوەیەکی تێکەڵئامێز هەیە، هیچ جەماوەرێك و کۆمەڵگەیەك و حزبی سیاسیش لە دەرەوەی ئەمانە بوونی نییە، بەڵام هەرچی سیستەمی تۆتالیتارە، ڕێبەر و ڕێبەری دژ، حوکمەت، دەوڵەت، حزبی تر… هەیە، ئەوەی تۆتالیتار و دیکتاتۆر یەکسان دەکات حوکمڕانیکردنە، هەردووکیان لە ڕێگەی حزب و ڕێبەرەوە حوکمڕانن، بەڵام حوکمەت و دەوڵەت و حوکمڕانیکردن لە تۆتالیتار بە شێوازێکە ئەوەی وەکو حوکمڕان دەردەکەوێت ئەوە حوکمڕان نییە، واتە لە تۆتالیتار تێکەڵەی نێوان دەوڵەت، ڕێبەر، حزب… نییە، واتە هەرسێکیان یەك دەزگای تێکەڵ نین بۆ حوکمڕانیکردن، بەڵکو دەزگای جیاوازن، واتە لە ڕژێمی تۆتالیتار حوکمەت هەیە بە جیاواز، دەوڵەت هەیە بە جیاواز، حزبی تر هەیە بە جیاواز، ڕێبەریش هەیە بە جیاواز، بەڵام حوکمەت دەوڵەت و هەموو بەشە جیاوازەکان لە خۆی دەگرێت لەناو خۆیدا و خۆشی دەچێتە ناو حزبی ڕێبەری تۆتالیتار و حزبی ڕێبەری تۆتالیتاریش بۆ خزمەتی ڕێبەر، ئەم قۆناغە ناڕاستەوخۆ زۆربەی کۆمەڵگە بەو ڕەنگانەی کە جیاوازشن و نابنە مەترسی بۆ سەر ڕێبەر دەتوێنێتەوە لەناو ڕێبەر، زۆربەی جاریش بە ڕێگایەکی ئارەزوومەندانە نەك بە ڕێگای زۆرەملێ، بەڵام دیکتاتۆر ڕێبەرەکە ڕاستەوخۆ هەموو کایەکانی دەوڵەت لەخۆیدا دەتوێنێتەوە، ئەگەر کەسێکیش لەمە لابدات توندترین سزا دەدرێت، لە دیکتاتۆریدا هیچ ڕێگایەکی ئارەزوومەندانە بوونی نییە، تەنیا ئەو ڕێگایە نەبێت بە ڕاستەوخۆ و ڕاشکاو دەچێتە خزمەتی سەرۆك و نیگای ئەهریمەنییانەی سەرۆك. هەرچی تایبەتە بەدامودەزگاکانی ڕژێمی تۆتالیتار یان ئەوانەی کە تایبەتن بەمانەوەی خودی ڕێبەر و ڕژێمەکەی، بۆ لە بەرهەڵستکاران کە گوتمان بە ناڕاستەوخۆ دەچێتە خزمەتی ڕێبەر، کۆمەڵێك دام و دەزگاش هەیە کە ئیشی ئەوە دەکەن کە کێ دەچێتە خزمەتی ڕژێم و کێ لە دەرەوەی ڕژێمە، کێ تاوانبارە و کێ بێ تاوانە، واتە ئەمانە ناڕاستەوخۆ دەسەڵاتدارن و لە پشت حوکمەت و دەزگا شەرعییەکانی وڵاتدا ئیش دەکەن، تەنانەت دەزگا شەرعییەکانیش بەردەستی ئەو دەزگا نادیارانە دەکەن، دیارترین ئەو دەزگا نادیارانەش ئەمانەن

1. مەکینەیەکی گەورەی ئیعلام و پڕوپاگەندە
2. پۆلیسی نهێنی
3. دەزگای هەواڵگیری
4. میلیشیای حزب و ڕێبەر
5. پەروەردە(هەر لە پەروەردەکردنی منداڵەوە هەتا کۆنترۆڵکردنی کایەکانی زانکۆ و کۆمەڵگە.

لێرەدا ئێمە شیکردنەوەی هەموو ئەو بابەتانەی سەرەوە و چۆنییەتی ئیشکردنییان بۆ بابەتێکی سەربەخۆ جێدەهێڵین، بەڵام ئەوەی گرنگە دەرخستنی ئەو سیما دیارانەی تایبەت بە تۆتالیتارە نەك دیکتاتۆری، واتە ئێمە دەمانویست کۆمەڵێك بابەت هەیە کە جیاواز لەیەك تەماشای بکەین، وەڵامی ئەو پرسیارانەش بدەینەوە جیاوازی نێوان (تۆتالیتار و دیکتاتۆری و دیموکراسی) چییە، لە کوێ بەیەك دەگەن و لەکوێ یەك دەگرنەوە.

کورد لە پەراوێزی کۆنفرانسی کەنداو دا … هیوا خۆشناو

سەردێڕەکانی هەواڵ پێمان ئەڵێن:

-ئەردۆغان گەیشتە وڵاتی قەتەر بۆ مەبەستی بەشداریکردن لە کۆنفرانسی وڵاتانی کەنداو کە بۆ کۆنفرانسی دژ بە ئێران دەزاندرێ بە سەرکردایەتی ئەمریکا.
-سەرباری زیانێکی زۆری ماددی و گیانی، سەربازانی تورکیا و هاوپەیمانە سوریەکانیان کە بە “سوپای ئازادی سوریا” ئەناسرێن، خەریکی گرتنی شاری ال باب ن.
-ئەردۆغان بەر لە بەڕێکەوتن بۆ قەتەر، لە لێدوانێکیدا بۆ ڕۆژنامەوانان: ئامانج دوای ال باب ڕەققە و مەنبەجە.
-کۆنگرەی ئەستانە دەرزی تێدەکەوێت و ئەڵێن: بەشداربوان بەهۆی کێشەی تەکنیکی پشویان داوە بۆ سبەی!!.
-بەڕێوەبەرایەتی ترامپ: پێشنیارەکانی تورکیا بۆ ڕزگارکردنی ڕەققا لە ژێردەستی داعش لە سەر مێزی سەرۆکی نوێیە.
لەگەڵ هەڵبژاردنی سەرۆکی نوێ دۆناڵد ترامپ بۆ سەرۆکایەتی کردنی ئەمریکا کە چوارساڵە، ڕوسیا لەگەڵ هاوپەیمانەکانی لە سوریا کەوتە خۆ و تەواوی شاری حەلەب “ئەلەپۆ” یان لە ژێر چنگی گروپە ڕادیکاڵەکان دەرهێنا.

ڕزگارکردنی حەلەب سێ ئەنجامی سیاسی لێکەوتنەوە:

-ک□نگر□ی ئاستان□ ب□ س□رکردای□تی □وسیا ب□ م□ب□ستی □□کک□وتنی ن□وان گروپ□ □ک□ب□ر□کان "ب□تایب□تی ئ□وانی نزیک تورکیا" و حکوم□تی ب□شار ئ□ل ئ□س□د. ب□پ□ی ئ□و زانیاریان□ی تا ئ□ستا د□ک□ندراون، ل□ ک□بون□و□ک□دا ب□ت□نیا باس ل□ داب□شکردنی د□ست□□ات د□کر□ت ل□ ن□وان لای□ن□کاندا. ب□□ام ئ□پ□زیسی□نی سوریا ب□ گشتی جگ□ ل□ کورد، س□نگو قورسایی جارانی ن□ماو□.
-پ□رتبوونی گروپ□ □ادیکا□□کان ب□ س□ر دوو ب□ر□: ب□ر□ی ئ□لقاعید□ ک□ سعودی□ و و□اتانی ک□نداو پشتگیریان د□ک□ن ل□ لای□ک و ب□ر□ی ئیخوان موسلیمین، ک□ تورکیا پشتگیریان د□کات.

-ئامانج ل□و ک□نگر□ی□ □□نگب□، ب□ت□نیا ناچارکردنی ئ□مریکا ب□، تاکو ب□ نرخ□کی ک□م بچ□ت□ س□ر م□زی م□سک□ و ل□س□ر ئایند□ی ئ□و و□ات□ گفتوگ□ی ل□گ□□ بکات. با□ی□زی پ□شووی ئ□مریکا ل□ دیم□شق Robert Forke پ□ی□وای□ □وسیا ئامانجی نی□ داعش ل□ سوریا ل□ناوب□ر□، ب□□کو ئامانجی□تی ل□ ب□شایی سیاس□تی نو□ی ئ□مریکا خ□ی ل□ سوریا ب□ه□زبکات و ب□ ه□ز□و□ بچ□ت□ س□ر م□زی گفتوگ□کان.
س□ر□کی نو□ی د□زگای ه□وا□گری ئ□مریکا Pompeo □اد□گ□ی□ن□ ک□ ترامپ ب□ر ل□ سعودی□ س□ردانی ئ□نک□ر□ د□کات.

-ئ□ستا ئ□رد□غان ل□ و□اتی ق□ط□ر □ و س□ردانی سعودی□ د□کات. س□ردان□ک□ی ئ□رد□غان هاوکات□ ل□گ□□ ک□نفرانسی و□اتانی ک□نداو ک□ ب□ ک□نفرانسی دژب□رانی ئ□ران د□زانر□ و ب□□□و□ب□رای□تی ئ□مریکاش پشتگیریان ل□ د□کات. چاود□رانی سیاسی پ□یان وای□ و□اتانی ک□نداو پ□یام ب□ ئ□ران د□د□ن: "ئ□گ□ر ح□ز ب□ د□ست□و□ردانی س□ربازی ناک□یت، ب□زووترین کات، ه□ز□کانت ل□ سوریا و ی□م□ن بکش□ن□و□".

-واپ□ئ□چ□ و□اتانی ک□نداو ه□و□ بد□ن □□کک□وتن□ک□ی □وسیا-ئ□ران و تورکیا ک□ تایب□ت□ ب□ سوریا ت□کبد□ن و جار□کی دیک□ تورکیا ب□لای خ□یاندا □ابک□شن□و□. ئایا ل□ر□دا ئ□کر□ ئ□مریکاو تورکیا ک□ ل□ ژ□ر□و□ دوژمنی ی□کترن جار□کی دیک□ □□کبک□ون□و□؟
پ□یام□کانی تورکیا □اشکاوان□ن: ه□رچی ل□ داهاتووی سوریا ئ□ک□ن، بیک□ن، ب□ت□نیا □□گا م□د□ن ق□وار□ی□کی کوردی ل□و ه□ر□م□دا ساز بب□. ب□ ئ□و□ ئ□ستا ئ□ر□غان ل□س□ر دوو کارتی نو□ ل□گ□□ ئیدار□ی نو□ی ئ□مریکا یاری ئ□کات:
-"د□ست ل□ پشتگیری کوردان ه□□گر□، من □□ق□ت ب□ د□گرم□و□" س□بار□ت ب□و خا□□ ز□ر ز□حم□ت□ ئ□و بار□ قورس□ ب□تورکیا ه□□بگیر□، ک□ ئ□و□ دوو مانگ□ خ□ریکی شار□کی و□ک ال-باب □. تورکیا ب□ نیمچ□ ش□□ و نیمچ□ □□کک□وتن شاری ج□رابلوسی □زگارکرد، ب□□ام ئ□ستا ه□وا□ی

ڕاپەڕینی خەڵک دژ بە تورکیا و هاوکارەکانی لەو شارە دێتە بەر گوێمان. جگە لەوە سوپای سوریای ئازاد لە بنچینەدا سوپا نیە و زۆربەی زۆری چاودێران پێیان وایە ئەگەر سەربازانی تورکیا نەبن، ئەوان دوو ڕۆژ لەبەردەم نەیارەکانیان خۆیان ناگرن.
-دژ بە ئێران یارمەتیت ئەدەم، بەمەرجێک ڕێککەوتنەکانمان نوێ بکەینەوە.

پێئەچێ ئەمانە داخوازیەکانی تورکیا بن بۆ بەڕێوەبەرایەتی نوێی ئەمریکا، بەڵام سەرجەم ئەو کارتانە لاوازن و لە ئەگەرێکی وادا کورد خۆی دەداتە لای ڕوسیا و ئەنکەرە ناگات بە مەبەستەکانی.
ئاراستەکان ئەمانگەیەنێنە ئەو بڕوایەی کە دەوڵەتی ئەردۆغان، بە پێویستی ئەزانێ، بەر لە ڕێفراندۆم لەسەر دەستوری نوێی تورکیا، کۆمەڵێک دەستکەوتی هەرزان لە سوریا بەدەستبێنێ، بەتەنیا بۆ ئەوەی بە تورکەکان بڵێ "ئەوەتا مەترسیەکانمان لەسەر داهاتوی تورکیا ڕەواندنەوە".

کەڵکەڵەی زمان و وەرگێڕان … سەباح ئیسماعیل

نووسەری عەرەب (عەبدە وازن) لە وتارێکیدا بەناوی (وەرگێڕانێکی عەرەبی و ئافاتەکان) داخ و خەمی خۆی دەردەبڕێت، بەوەی لەم دواییەدا ڕۆمانێکی وەرگێڕدراوی ژاپۆنیی بە زمانی عەرەبی خوێندووەتەوە، تووشی چ شۆکێك لە ناپاکیی لە وەرگێڕان هاتووە.
وەکو خۆی دەبێژێت: "بێ زێدەگۆیی جگە لە هەڵەی چاپ 150 هەڵەی زمانەوانیم تێدا بینییەوە. کاتێك سەبارەت بەخراپیی ئەو وەرگێڕانەی لە ژاپۆنییەوە کرابوو لە بڵاوکارەکەم پرسی، کە یەکێکە لە هاوەڵانم، گوتی، ئەوە هەڵەیەك بوو و ڕووی دا، ئەگینا گەر کۆمەکی وڵاتی ژاپۆن نەبوایە لە بازاڕ دەیکێشایەوە. هەر بەکردەنییش پێش چەند مانگێك ڕۆمانێکی وەرگێڕاوی لەناو دا و بەرگەی زیانەکەی گرت، ئەمەش دوای ئەوەی هەندێك لە برادەرانی تێبینیگەلێکی ڕەخنەگرانەیان داوەتێ…".
ئەمە قسەی ڕۆژنامەنووسێکی عەرەبە، جا وەرە گەلێ، داخۆ ئێمەی کورد

دەبێت چ بڵێین؟ بەدەگمەن کتێبێکی کوردی دەبینیت هەڵەی چاپی تێدا نەبێت، لەوە کارەساتبارتر هەڵەی زمانەوانییە.

کەم نووسەر و وەرگێڕی کورد بوێریی ئەوە دەکەن دەستنووسی خۆیان پێش لەچاپدانی بخەنە بەردەستی نووسەرێکی تر، یان هاوەڵێکی خوێنەری جدیی خۆیان پێیدا بچێتەوە، یان بەفیلتەری شارەزایەك لە زمانزانی کوردیدا تێپەڕێت.
“گونتەر گراس کە 1999 نۆبێڵی لە ئەدەبدا وەرگرت، هاوکارێکی هەیە، یەکەمین کەسە، ڕەشنووسەکانی دەخوێنێتەوە و ئازادیی ئەوەیشی هەیە، بەڕاوێژ لەگەڵ نووسەردا، جوانکارییان تێدا بکات و تەنانەت مافی گۆڕین و لابردنی هەندێك ڕستە و پەرەگرافیشی هەیە. هیچ کام لە ڕۆمانەکانی گراس، ڕەوانەی وەشانخانە ناکرێن و ڕووناکی نابینن، ئەگەر ئەو هاوکارەی کە وەك دەستی ڕاستی وایە، ڕەزامەندیی لەسەر نەدابێت. ئەم بێفیزییەی ئەو نووسەرە گەورەیە، مایەی سەرسوڕمان و جێی ڕێزی هەموو ئەوانەیە کە ئەم ڕاستییە دەزانن”.
لە دانیشتنێکدا لە یانەی ئەندازیارانی کەرکوك لەگەڵ بیرمەندی عەرەب (د. عەبدوڵا ئیبراهیم) و (فاروق مستەفا و هیشام قەیسی و بورهان ئەحمەد) دکتۆر عەبدوڵا باسی ئەوەی بۆ کردین، بەر لەوەی هەر دەستنووسێکی بۆ چاپ بنێرێت، دەیداتە مامۆستایەکی زمانی عەرەبی، کە دۆستی خۆیەتی و نووسەر نییە، لە بەرابەر بڕێك پارە بەدەستنووسەکەیدا دەچێتەوە و هەڵە زمانەوانییەکانی بۆ چاکدەکاتەوە.
هەڵبەت بۆ زیاتر زانین، د. عەبدوڵا بەبنەچە عەرەبە و دەرچووی بەشی زمانی عەرەبییە، تێزی دوکتۆراکەشی هەر لەسەر زمان و ئەدەبی عەرەبییە، کەچی ئینجاش جگە لە خاکەڕاییەکەی هێند خەمخۆری زمان و کتێبەکانیەتی هەروا بەئاسانی ناهێڵێت دەستنووسەکانی بەدەم هەڵەی زمانەوانییەوە ملی ڕێگەی چاپ بگرنەبەر.
زمان بەم ئاوایە بەرەوپێش دەچێت و گەشە دەکات. دەزگەی پەنگوینی ئەمریکی باوەڕی بێئەندازەی بەخۆ و بەکارەکانیان وای لێکردن خەڵات بۆ ئەوانە تەرخان بکەن، کە بتوانن هەڵەیەکی چاپ لە کتێبەکانیاندا ببیننەوە.
مخابن، کام دەزگەی کوردی ئەو بوێرییە دەکات شتی لەو بابەتە ڕابگەیەنێت؟ لە زۆربەی دەزگە کوردییەکاندا ئەوی بەهای نەبێت هەڵەبڕە. وەکو کەسێکی شوێنگر و زیادە تەماشا دەکرێت.
هەڵبەت ئەوە خاڵێکە بۆ چوونە ناو پرۆسەی وەرگێڕانەوە، ئەگەر بڵێین باسی پرۆسەکە خۆی بکەین ئینجا تێدەگەین ڕەوشی وەرگێڕان لە کوردستان بەچ ئاقارێکدا دەڕوات! دەتوانم ناوی چەندین وەرگێڕ

بێنم، كه بەئارەزوو و كەیفی دڵی خۆیان ڕسته و پەڕەگرافیان له دەقی وەرگێڕاوەوە پەڕاندووە، یان قرتاندووە!!
كاتێك ڕۆماننووسی جەزائیری واسینی ئەلئەعرەج داوای لێكردم ڕۆمانی (ماڵە ئەندەلوسییەكە) بۆ زمانی كوردی وەرگێڕم، پێمگوت ڕۆمانێكی زۆر قەبەیە، نزیك 500 لاپەڕەیە ماندووم دەكات و سەبری زۆری دەوێت.
پێیگوتم: بەڕەزامەندیی من دەتوانیت نامەكان پشتگوێ بخەیت و وەریان نەگێڕیت، ئەوكات خێراتر و زووتریش تەواوی دەكەیت. یانی نیوە بەنیوە كەمدەبووەوە. پێمگوت، شتی وا چۆن دەبێت؟ ئەوە ئەمانەتی ئەدەبییە، پاشان ئەی چی بەخوێنەران بڵێم لەكاتێكدا هیچ وەرگێڕێك مافی ئەوەی نییە لە هیچ دەقێكدا تەنانەت باز بەسەر ڕستەیەك و وشەیەكدا بدات؟ پاشان كتێبەكە لە مافی ئەو وەك نووسەر دەرچووە، تاكو ماف بەخۆی بدات و بەو شێوەیە بڕیاری لەبارەوە بدات.
بێگومان بەوە كارەكە بۆ من گەلێك ئاسان دەبووەوە، بەڵام ئەوكات ڕەنگە ببوومایەتە بێ ویژدانترین و نائەمینترین وەرگێڕی كورد.
خێرایی لە وەرگێڕاندا گرینگ نییە هێندەی ئەوەی چی و چۆنی وەردەگێڕیت. ئەفڵاتوون دەڵێت: “داوای خێرایی لە كاردا مەكە بەڵكو داوای باشیی بكە، ئاخر خەڵكی پرسیاری ماوەی تەواوبوونی ناكەن بەڵكو پرسیاری باشیی لە وەرگێڕانەكەیدا دەكەن”.
چ ویژدانێكە كەسانێك دەست بۆ وەرگێڕان دەبەن نەك هەر لە زمانی لێ وەرگێڕاو بەڵەد و شارەزا نین، بگرە لە كوردییەكەشدا بەهەمان شێوە لاوازن و لە وشە و ئیدیۆم و پەند و گەمەكردن بەوشە بێئەندازە بێ زەخیرە و بێ دەسەڵاتن و بۆنوبەرامەی زمانەكەی لە دەماری ڕستە و دەستەواژەكاندا شەپۆل نادات.
بێگومان ئامرازی وەرگێڕ زمانە، زمانیش بوونەوەرێكی زیندووە و هەمیشە لە گۆڕاندایە.
“وەرگێڕان پرۆسەی گواستنەوەی وشە بەوشە نییە لە زمانێكەوە بۆ زمانێكی دی، هەروەها پیشەیەكی میكانیكی نییە وشەیەك جێگەی وشە بیانییەكە بگرێتەوە”.
وەرگێڕان ڕێگەیەكە بۆ ناسینی ئەویتر و بەردەوامبوونە لەگەڵی، هەروەها دۆزینەوەی كارلێكی ڕۆشنبیری و ژیارییە لەنێوان دوو ژیاردا. هەستكردنە بەڕۆحی وشە و گەڕانە بەناو فەرهەنگاندا بۆ دۆزینەوەی شیاوترین و لەبارترینیان. وەرگێڕان خۆی لەخۆیدا دیالۆگە لەگەڵ كلتوورە هەمەڕەنگەكانی میللەتانی تردا، بگرە وەرگێڕان لە كایەی ڕۆشنبیریدا ڕۆڵی پەیامبەر دەبینێت و پەنجەرەیەكی ڕۆشنبیرییە بەڕووی كلتوورەكانی تردا دەكرێتەوە.
وەرگێڕان بۆ وەرگێڕی كارامە و پسپۆڕ دۆزینەوەیەكی تازەیە،

ئالوودەی دەبێت و ژیان و بوونی خۆی تێدا دەبینێتەوە. لای وەرگێڕی ئاشق بەوشە هیچ شتێك هێندەی گەڕان بەدوای وشەی نوێدا چێژی نییە، لە گەڕانی ئەو ڕاوچییانە دەكات لە بنی دەریا بەدووی مرواریدا دەگەڕێن. هەڵبەت چەند دەسڕزیی بۆ كارەكەت بنوێنیت هێند تێیدا سەركەوتوو دەبیت. چەندیش لە كارەكەتدا سەركەوتوو بیت ئیشقت بۆی پتر دەبێت. بەكورتی وەرگێڕان كەشتییەكە گەنجینەیەكی بەهادار لە ناوچەیەكەوە بۆ ناوچەیەكی تر دەگوازێتەوە.

وەرگێڕێكی كورد پەنابردن بۆ فەرهەنگی بەشانكورتیی دانابوو، وای بۆ چووبوو گەر هەر وەرگێڕێك لەكاتی وەرگێڕاندا فەرهەنگ بەكاربهێنێت، ئەوا ناتەواویی لە زمان و لە وەرگێڕانەكەیدا هەیە.

لەم بارەوە وەرگێڕی ناوداری بوڵگاری (س. فلۆرین) دەڵێت:

"بەگشتی ئەو وەرگێڕەی بۆ فەرهەنگ كاری وەرگێڕان دەكات، وەرگێڕ نییە!".

فەرهەنگ یەكێك لە چەكەكانی وەرگێڕە، وەك جەنگاوەر دەبێت هەموو جۆرە چەكێك لە كاتی بەشداربوون لە شەڕدا بەكاربهێنرێت. بۆیە فەرهەنگ چەكی نوێی وەرگێڕ و كەرەستەیەتی لەكاتی وەرگێڕاندا.

بوونی فەرهەنگ وەرگێڕ دووردەخاتەوە لەوەی وشە لە زمانەكەیدا دابتاشێت یاخود وشەكانی دووبارە و سواوبن، هەروەها پتر ڕێگە واڵادەكات گەمە بەوشە بكەیت و جوانترین و لەبارترینیان هەڵبژێریت. هەڵبەت وەرگێڕی نەشارەزا و ناكارامە ئەگەر "هەموو وشەكانی نێو فەرهەنگی هەنبانە بۆرینە و فەرهەنگی خاڵ و فەرهەنگەكەی گیو موكریانی (فەرهەنگی كوردستان)یشی لە مێشكدا بێ، بەڵام نەزانێ وشەكان چۆن بچنێ و لە پاڵ یەكیان دابنێت و لە پێكهاتەیەكی كوردانەدا هەڵیانشێلێت و بیانڕەنگێنێت، دیسان هەر زمانێكی سەقەت بەرهەم دێنێتەوە".

وەرگێڕی ناوداری ئەرمەن سێرنیان دەڵێت:

"باشترین وەرگێڕان (بەڕای من) ئەو وەرگێڕانەیە خوێنەر هەستنەكات كتێبێكی وەرگێڕاو دەخوێنێتەوە".

ڕۆمانووس بۆ نووسین هەمیشە ئاتاجی دوورەپەرێزییە، مەگەر وەرگێڕی ڕۆمان هێندەی ڕۆمانووس دوورەپەرێز و تەنیا بێت. وەرگێڕ ڕۆژانە پێویستی بەوەرگێڕانی چەندین لاپەڕە هەیە، بۆیە هەموو ئەو ماوەیە دەبێت بەتەنیا ئەو كارەی ئەنجام بدات، بەتەنیا لەگەڵ خۆیدا بدوێت. بەتەنیا گەشت بەناو زمانەكەی خۆیدا بكات.

بڕوانا كەم كەس هێندەی وەرگێڕ ئاشقی زمانەكەی خۆی بێت، ئاخر ئەوە وەرگێڕە ڕۆژانە پەیڤەكان زیندووەدەكاتەوە و بەناو زمانەكەی خۆیدا، بەناو فەرهەنگی مێشكی و لاپەڕەی فەرهەنگەكانی كتێبخانەكەیدا تەراتێن دەكات و لاپەڕەكانیان هەڵدەداتەوە. بۆ هیچ نا، تەنیا بۆ

ئەوەی وشە یان زاراوەیەکی لەبارتر و مۆسیقیتر بدۆزێتەوە.
ئەوە وەرگێڕە بەدوای جووڵە و ڕیتمی وشەی زمانەکەی و ئاواز و قورسایی پەیڤەکاندا دەگەڕێت. لای ئەو وشە تابڵێی پیرۆز و گرانبەهایە، بۆیە کاتێك وشەیەك لەبری ئەویدی دادەنێت، لای ئەو وەك ئەوە وایە لەبری بلۆکە ئاڵتوونێك بەهەمان کێش و قەبارەی ئەوەی پێشوو لە بلۆکە ئاڵتوونێکی تر بگەڕێت لە شوێنەکەی دایبنێت.
ئەوە تەنیا فەرهەنگنووسە پێش وەرگێڕ کەوتووە و دێوانەئاسا عەوداڵی زیندووکردنە و بووژانەوەی پەیڤەکانی زمانەکەیەتی. ئەوە ئەوە ڕۆح بەبەر ئەو وشە دەگمەن و لەبیرکراو و بەسەرچووو و نەنووسراوانەی زمانەکەیدا دەکات و دەیانبووژێنێتەوە.
وەرگێڕێکی گەورەی ئێرانی هەمبەر بەداڕشتنێکی تەواو خۆماڵییانە، کە دوور نەبێت لە گەوهەر و سروشتی زمانە فارسییەکە، دەڵێت: "جاری وا هەیە ڕستەیەك بە دە دوازدە جۆر دادەڕێژمەوە. وشەکان بارەوبار دەکەم، جێگۆڕکێیان پێ دەکەم. لە باری مۆسیقایی و ئاوازی وشەکان و پێکهاتەی ڕستەکە ورد دەبمەوە، ئینجا خۆش ئاوازترینەکەیان هەڵدەبژێرم".
پێوەر و مەرجەکانی وەرگێڕان زۆرن، من لێرەدا مەبەستم ئەوە نییە پێیاندا بچمە خوار و بیانژمێرم، یاخود ڕۆڵی ئامۆژگاریکار ببینم، بەڵام گرینگترین خاڵ، کە هەمیشە دەبێت جەختی لەسەر بکرێتەوە، بەلای منەوە یەکەمین مەرج وەرگێڕانە لە زمانی یەکەمەوە، نەك لە زمانی ناوەندەوە، واتە زمانی دووەم. کە پێیدەڵێن وەرگێڕانی وەرگێڕان. ئەوی هەژار پێیدەڵێت ڕیشت بەدەست کەسێکی دیکەوەیە "کەوابوو تەرجەمە تامی تەرجەمەکراو کەم دەکاتەوە. ئەمجار پرسیارێك دێتە پێش، ئەو تەرجەمانەی لە تەرجەمەوە، تەرجەمە دەکرێن دەبێ چۆن بن؟…".
لەم بارەوە وەرگێڕ و نووسەری گەورەی عەرەب "جۆرج تەرابیشی" دەڵێت:
"نزیکەی 30 کتێبی فرۆیدم وەرگێڕا، بەڵام نەك لە زمانە بنەڕەتییە ئەڵمانییەکەیەوە، بەڵکو لە زمانی فەڕەنسییەوە. ئێوەش بەپەندە ئیتاڵییەکە ئاشنان، کە دەڵێت: وەرگێڕ خیانەتکارە Traditore Traduttore منیش کە لە زمانێکەوە وەرگێڕان بکەم، کە ئەویش لە زمانێکی دیکەوە وەرگێڕدرابێت، کەواتە خیانەتێکی دوانەییە، بەڵام ئەم هەڵبژاردنە ناچاریی بوو، بەو پێیەی لە کلتوری عەرەبیدا، کە لە ئەنجامی هەژموونی پێشتری هەردوو زمانی فەڕەنسی و ئینگلیزییەوە بەهۆی کۆلۆنیالیزمەوە، کەسێك نییە ئەڵمانی بەباشی بزانێت مەگەر زۆر کەم.
خۆ ئەگەر فرۆیدم وەرنەگێڕابایە و کەسی دیکەش لە فەڕەنسیی یان

ئینگلیزییەوە ئەم کارەی نەکردبایە، ئەوا زمانی عەرەبی بەبێ فرۆید و بێ شیکاری دەروونیی دەمایەوە، ئەمەش شتێکی قبوڵکراو نییە. گەرچی خیانەتێکی دوولایەنەم کرد، بەڵام پێموایە خزمەتێکی پێویستم بەکلتوری عەرەبی کرد".

مستەفا لوتفی مەنفەڵووتی بێ ئەوەی زمانی فڕەنسی بزانێت ئەدەبی لە فڕەنسییەوە وەردەگێڕایە سەر زمانی عەرەبی! چوار ڕۆمان و هەندێك چیرۆکی وەرگێڕان، بێ ئەوەی هەندێك جار ناوی نووسەرەکەشیان بهێنێت. ئەو لە وەرگێڕاندا پشتی بەو هاوەڵانەی دەبەست، کە فڕەنسییان دەزانی، ڕۆمانەکەیان بەزارەکی بەزمانی عەرەبی بۆ دەگێڕایەوە، یان بۆیان دەنووسی، ئیدی ئەو بەخامەی ڕەنگین و بەزمانە بەبێشت و جوانەکەی دایدەڕشتەوە. بەڵام ڕەنگوبۆی زمانی یەکەم و شێوازی نووسینی لە بابەتی نووسەرەکە بەیەکجاری دادەماڵی. ئەو بەمە ناپاکییەکی گەورەی لە هونەری وەرگێڕان کرد، بەڵام بازی بەزمانی عەرەبی دا و پەخشانی عەرەبیی بەرەوپێش برد.
هەڵبەت وەرگێڕی ناکارامە و دوور لە ئیشق و بێدەربەست و خەمنەخۆری تر هەن بەزۆر خۆیان دەخەنە ناو بواری وەرگێڕانەوە و لەکاتی وەرگێڕاندا بەکەیفی دڵی خۆیان دەستکاریی دەق دەکەن و لێیدەقرتێنن، یان هەندێك جار لای خۆیانەوە شتی دەخەنە سەر، تا ئەو ڕادەیەی کۆتاییەکەی بەبارێکی تردا دەبەن و ئەو مافە بەخۆیان دەدەن چون دانەری ئەو تێکستەبن ئاقاری ڕۆمانەکە دەگۆڕن.
یەکێك لەو نووسەرانەی تابڵۆی ناوداره و ڕۆمانەکانی بۆ زۆربەی زمانانی دنیا وەرگێڕراون "ئیزابێل ئەلندی"یە.
هەموو دەزانین ئەم نووسەرە چ پێگەیەکی جیهانیی لە ئەبدا گرتووە و گشت دنیا دانی بەڕۆمانە پڕ لە داهێنانەکانیدا ناوە، کە هەر بەڕاستییش شایانییەتی.
کەم کەس دەزانن لە ساڵانی شەستەکانی سەدەی بیستدا وەکو وەرگێڕێك لە ئینگلیزییەوە بۆ ئیسپانی وەرگێڕانی دەکرد. مخابن، پاشان دەرکەوت ئەم وەرگێڕە بەئارەزووی دڵی خۆی دیالۆگی نێوان کاراکتەرەکان دەگۆڕێت و ئەوی خۆی بەشیاوی بزانێت ئەوە دەنووسێت!
هەر بەوەندەوە نەدەوەستا، بگرە کۆتایی هەندێك لە ڕۆمانەکانیشی دەگۆڕی. چارەنووسێکی بەکاراکتەرەکان دەبەخشی جیا لەوەی ڕۆماننووس بۆی دانابوون. پاساویشی بۆ ئەمە ئەوەبوو لە ڕۆمانەکە جوانتر و شیاوتری دەکات. ئەمەش وای لە بڵاوکارەکەی کرد سزای بدات و لە کارەکەی دەریکات. چونکە بەڕێساکانی وەرگێڕانەوە پابەند نەبوو، ئەگەر زوو بڵاوکارەکە ئاگەدار نەبوایەتەوە و پێی نەزانیبایا ئێستا لەگەڵ کاروانی وەرگێڕاندا بەردەوام دەبوو.

ڕەنگە ئەمە چێژ و چەشەی وەرگێڕان بێت وای لە خاتو ئەلندی کردبێت ئەو مافەی بەخۆی دابێت دەسکاریی کۆتاییەکان بکات و لەکوێ بەدڵی نەبووبێت بیبڕێت و دیالۆگی خۆی تێ بئاخنێت و بیسەپێنێت.
هەڵبەت هەمیشە نووسەری ڕاستەقینە، نووسەری دڵسۆز بەئەدەب و ژیان، لە هەر بارودۆخێکدا بێت، هەرگیز ڕێگە بەخۆی نادات بەناپاکی دەست بۆ حورمەتی دەق ببات و لە ماناکەی لابدات.
هەر لەم بوارەدا کاتێك بۆدلێر قەلەڕەشی ئەدگار ئالان پۆی وەرگێڕا پتر بۆدلێری تێدا دەبینرا نەك ئالان پۆ، هەژاریش بەوەرگێڕانەکەی چوارینەکانی خەیامی بەهەمان دەرد بردووە. لە گەلێك شوێن دەبینین ئەوە هەژاری وەرگێڕە دەدوێت نەك خەیامی شاعیر خۆی.
ئانا ئەخمەتۆڤای شاعیری ڕووس (1889ز_1966ز)، کە بەناودارترین شاعیری ڕووس لە سەدەی بیست دادەنرێت، ماوەیەکی زۆر سەرقاڵی وەرگێڕانی شیعری بیانی بوو بۆ سەر زمانی ڕووسی. دوای ئەوەی لە ڕێژیمی سەرکوتکاری سۆڤیەت دەستوور درا لەبەر هۆکاری سیاسی ڕێ لە بڵاوکردنەوەی شیعرەکانی بگیرێت و بڵاونەکرێنەوە. لە هەمان کاتدا مێردی یەکەمی لەسێدارە درا و دووەمین پیاویشی لە زیندان سەرینایەوە و کوڕەکەشی ماوەیەکی زۆری لە گرتیگەکاندا بەسەربرد.

دەسەڵاتدارانی سۆڤیەتی ئەوسا بڵاوکردنەوەی دیوانە شیعرەکانیان لێ قەدەغەکرد، تەنیا لەبەر ئەوەی لەگەڵ ئایدیۆلۆژیای باودا نەدەگونجا. تەنیا ئەوەندە ڕێیان دا ژمارەیەکی کەم لە شیعرەکانی ناوبەناو بڵاوبکاتەوە. بۆ قەرەبووکردنەوەی ئەمە ئەخمەتۆڤا توانای خۆی بۆ وەرگێڕانی شیعری بیانی بۆ ڕووسی تەرخانکرد، ئەوەبوو لەم بوارەدا گەلێك شیعری چینی و کۆری و میسریی کۆنی بۆ زمانی ڕووسی وەرگێڕا، هۆکاری ڕاستەوخۆش لەپشت ئەمەوە حەزی وەرگێڕان نەبوو، بەڵکو پێویستیی ئەو بوو بەپارە، دوای ئەوەی گشت دەرگەکان بەڕووی دا داخرابوون.
پەیوەندیی ئەخمەتۆڤا بەوەرگێڕانەوە ئەرێنی نەبوو، بەڵکو ناچاریی بوو. بێگومان ئەو شیعرانەی ئەو وەریگێڕابوون بەلوتکەی داهێنان لە وەرگێڕانی شیعر دەژمێررێن. چونکە توانی هاونەواییەك لەنێوان بەهرەی خۆی وەکو شاعیرێك لەگەڵ وەرگێڕانەکانیدا چێبکات، بێ ئەوەی تایبەتمەندیی شاعیرە بیانییەکە ون بکات، یان بشێوێنێت. ئەوەبوو لەو نێوەدا بیست هەزار دێڕی نزیکەی 150 شاعیری لە کلتووری جیاوازەکاندا وەرگێڕا و هەرچی وزەی شیعریی خۆی هەبوو دەیدڕێپاندە نێو ئەو شیعرانەوە.

ئەخمەتۆڤا نزیکەی پەنجا ساڵ لەنێو ڕەوشێکی پڕ لە زەبروزەنگی

ئایدیۆلۆژیدا، کە خۆی و خێزانەکەی گرفتاری بوون، مژووڵی وەرگێڕان بوو. ئەو بێزارییە وای لێکرد ئەو پیشەیەی هەرگیز حەزی پێ نەدەکرد بەجوانترین شێوە بەڕێوەببات. هەرچەندە جاڕس و وەڕس ببوایا و پێویستی بەچارەسەری دەروونیی ببوایا، دەکەوتە وێزەی وەرگێڕانی شیعر و تاکو هێزی تێدا بمایا خەریك دەبوو!

تایبەتمەندیی لە وەرگێڕاندا، کە لای ئێمە ئەمەیان دەگمەنە و هەر شاعیر و چیرۆکنووس و شانۆکار و ڕۆماننووس و کێ و کێ هەن بەپاڵ کاری خۆیانەوە دەست بۆ حورمەتی وەرگێڕانیش دەبەن، وەك ئەوەی وەرگێڕان کارێکی لابەلا بێت و کاتێکی تایبەت نەبێت بۆ وەرگێڕان، بەڵکو هەردەم بۆشاییەکی هەبوو و شیعر یاچیرۆکێکی بۆ نەهات، دەبێت کاری وەرگێڕان بکات، کاتێکیش سەبارەت بەوەرگێڕان و هونەری وەرگێڕان پرسیاری لێدەکەن هیچ کات خۆی وەکو وەرگێڕ ناناسێنێت. یانی وەرگێڕان بەکاری سەرەکیی خۆی نازانێت و ئەودەمی هەمبەر وەرگێڕان بەپرسیار گەمارۆ بدرێت، زۆر بەئاسانی دەڵێت من هیچ کات خۆم بەوەرگێڕ نەزانیوە!

هەموو ئەمانە بێبایەخیی دەگەیەنن لە ئاست وەرگێڕاندا. ئەفسووس لای خۆمان بایەخی پێویست بەوەرگێڕان نەدراوە و تاکو ئێستاش وەك کاری لابەلا و ناسەرەکی تەماشا دەکرێت. کەچی لە وڵاتانی پێشکەوتووی وەك ئەوروپا و ئەمریکا بەو هەموو زانست و ئەدەبەی هەیانە، ئینجاش هیچ کات سڵ لە وەرگێڕانی بەرهەمی ئەوانی دی ناکەنەوە و بەها و نرخی گەورە بۆ وەرگێڕان دادەنێن.

کاتی خۆی کەسانی وەرگێڕ لای خەلیفەکانی عەباسی هێند مایەی متمانە و بایەخ بوون، یەکێکی وەکو خەلیفە مەئموونی عەباسی، حونەین بن ئیسحاق (810ز_873ز)ی کردە پزیشکی تایبەتی خۆی و ئینجاش کردی بەسەرۆکی (بیت الحکمە). ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت وەرگێڕانەکانی چەند جێگەی متمانە و سوود و بایەخی زۆر بوونە. حونەین یەکێك بوو لە گەشترین و ناودارترین وەرگێڕی دنیای ئیسلام لە سەردەمی عەباسیدا، ئەو یەکێك بوو لە کرستیانانی حیرە، کوڕی دەرمانسازێکی نەستووری بوو. جگە لە سریانی، عەرەبی، یۆنانی و فارسییشی دەزانی. پتر لە 100 کتێبی وەرگێڕاوە. ئەو پێش پتر لە هەزار ساڵ سەبارەت بەوەرگێڕان وتوویەتی "تەنیا زانینی زمان و بابەت بەس نییە، بەڵکو ناسینی نووسەریش پێویستە و وەرگێڕ دەبێ ئاگاداری نووسین و شێوازەکەی بێ".

بەپێی ئامارێکی یۆنسکۆ هەمبەر قەبارەی وەرگێڕان لای خۆمان و لای ئەوان، تووشی شۆك دەبین کاتێك چاومان بەو ژمارانەی لای ئەوان و

ئەوانی لای خۆمان دەکەوێت.
لەو ئامارەدا هاتووە: ئەوی لە سەردەمی خەلیفە مەئموونی کوڕی ڕەشیدەوە وەرگێڕراوەتەوە سەر زمانی عەرەبی، واتە لە ساڵی 1813ز وە تاکو ئێستا دە هەزار کتێبی تێنەپەڕاندووە. هەڵبەت ئەم ژمارەیە یەکسانە بەوەی لە وڵاتێکی وەکو ئیسپانیا لە یەک ساڵدا وەریاندەگێڕێت. ئەوی هەموو وڵاتە عەرەبییەکان پێکەوە لە ساڵێکدا وەریدەگێڕن ناکاتە پێنج یەکی ئەوەی وڵاتێکی وەکو یۆنان بەتەنیا خۆی لە ساڵێکدا وەریدەگێڕێت.

لە جیهانی عەرەبدا لە ماوەی پێنج ساڵدا 4,4 کتێب بۆ هەر ملیۆنێک هاووڵاتیی عەرەب وەردەگێڕرێت، لە هەمان کاتدا لە وڵاتێکی وەکو هەنگاریا ئەو ڕێژەیە دەگاتە 519 کتێبی وەرگێڕراو بۆ هەر ملیۆنێک هاووڵاتیی هەنگاری.
ئامارێکی تر تیمێک لە توێژەران لەسەر داخوازیی “یەکێتیی وەرگێڕان” ئامادەیان کردووە سەبارەت بەکتێبی وەرگێڕراو لە دەزگاکانی بڵاوکردنەوە و خانەکانی وەرگێڕان لە بەیروت لە ماوەی نێوان ساڵانی (2000_2009)دا گەیشتە ئەو ئەنجامەی کتێبی وەرگێڕراو بۆ زمانی عەرەبی بەدرێژایی دە ساڵ (3000) سێ هەزار تێپەڕ ناکات، لەکاتێکدا لە ئیسپانیا لە ساڵێکدا دە هەزار کتێب وەردەگێڕرێت.

ژمارەی ئەو کتێبانەی وەرگێڕراونەتە سەر زمانی عەرەبی لە ساڵانی (1970ز_2000ز) گەیشتووەتە 6881 کتێب، ئەمەش یەکسانە بەژمارەی ئەو کتێبانەی وەرگێڕراونەتە سەر زمانی لیتوانی، کە ژمارەیان 4 ملیۆنە.
بەگشتی سەرجەم کتێبی وەرگێڕراوی عەرەبی لە ماوەی دە ساڵدا ناگاتە ڕێژەی 1% ی ئەو کتێبانەی ساڵانە لە ئەمریکا دەردەچن.
لە وڵاتێکی (7) ملیۆنیی وەکو ئیسرائیل، ساڵانە (15000) کتێب وەردەگێڕرێن، کەچی لە هەموو وڵاتە عەرەبییەکاندا، کە دانیشتوانیان خۆی لە (350) ملیۆن دەدات، ساڵانە تەنیا (330) کتێب وەردەگێڕرێن.
واتە لە سەردەمی خەلیفە (مەئموونەوە تاکو ئەمڕۆ چەند کتێب وەرگێڕراونەتە سەر زمانی عەرەبی، لە ئیسرائیل ئەوە بەچوار ساڵ ئەنجام دەدرێت و لە وڵاتێکی وەکو ئیسپانیاش بەیەک ساڵ تێڕەی دەکرێتەوە. گشت ئەو کاغەزانەی ساڵانە لە وڵاتە عەرەبییەکاندا بەکاردەهێنرێن، بەشی دەزگەیەکی چاپ و بڵاوکردنەوەی فڕەنسی ناکەن.

هەڵبەت زیاتریش ناتەواوییەکە لەوەدایە ئەو کتێبە عەرەبییانەی وەرگێڕراون پتر ئەدەبین و بەکەمی کتێبی زانستییان تێدا بەدی

دەکرێت. زۆربەی زۆری ئەو کتێبانەی لە سەدەی نۆزدەدا عەرەبەکان وەریانگێڕاون لە بەرژەوەندیی بواری ئەدەبدا بووە نەك زانست، بەپێچەوانەی وڵاتێکی بچووکی وەکو ژاپۆنەوە، هەر لەوکاتەدا زیاتر کەوتنە وێزەی وەرگێڕانی کتێبە زانستییەکان و تا ماوەیەك بارێمەتری وەرگێڕانی ئەدەبی ڕوو لە داکشان بوو.

ئەمە هیچ نەگەیەنێت نیشانەی ئەوەیە قەڵشتی جیاوازیی ژیاریی لە نێوان عەرەب (بەکوردیشەوە چونکە بەشێکی زۆری کەوتووەتە ناو ئەو جوگرافیایەوە) و ڕۆژئاوادا چەند لە بەرینی و فرەوانیدایە. هەڵبەت ئەمەش بەڵگەی ململانێی بوون و مانەوەیە لە ژیاندا.

پێشکەوتووترین و ڕۆشنبیرترین میللەتانی دنیا ئەوانەن، کە خۆیان لە قۆزاخەی ئەدەبەکەی خۆیاندا گرمۆڵە نەکردووە، بەڵکو پتر بایەخ بەوەرگێڕان دەدەن و کاری لەسەر دەکەن، دیارە ئەو میللەتانە بەزیندوویی دەمێننەوە، کە لە ڕێگەی وەرگێڕانەوە سوود لە ئەدەب و زانست و ئەزموونی میللەتانی دیکە دەبینن و بەردەوام بەدوای کەرەستەکانی گەشەکردن و پەرەپێدانی کلتووریی خۆیاندا دەگەڕێن. چونکە گۆڕان مەرجە بۆ مانەوە و پێشکەوتن. میللەتی کوردیش چونکە میللەتێکی تازە لەسەر پێ وەستاوە، تابڵێی ئاتاجی بەکوردی کردنی کلتووری میللەتانی ترە، بەڵام نەك بەو شێوە هەڕەمەکییەی ئێستا بەڕێوەدەچێت....

____

http://bekolwodoh.blogspot.com/2014/09/blog-post_29.html

حەمەسەعید حەسەن، سانسۆری ئەدەبی، https://www.facebook.com/hemeseid.hesen/posts/561396857300915

صاحب الربیعی. فن الترجمه 3/5/2006 (ئینتەرنێت)

صاحب الربیعی. فن الترجمه 3/5/2006
فن الترجمه، ت: حیاه شراره، منشورات وزاره الپقافه والفنون، العراق، 1979، بغداد، ص69.

ڕەسوڵی سوڵتانی: کارەساتەکانی وەرگێڕان لە زمانی کوردیدا، شوێن و ساڵی بڵاوکردنەوە (؟)
فن الترجمه، ت: حیاه شراره، ص28.

ڕەسوڵی سوڵتانی: کارەساتەکانی وەرگێڕان لە زمانی کوردیدا (ئینتەرنێت)

بابەتێکی بڵاونەکراوەی مام هەژار. هەفتەنامەی باس ژمارە 270ی 19/1/2016
گۆڤاری دابڕان، ژمارە 4، ئەیلولی 2016، ل85.

د. عبدالله ابراهیم، لژه الترجمه وشقاؤها، جریده الریاچ، العدد 16236 فی 6/12/2012

مێژووی وەرگێڕان، و: ئەبوبەکر خۆشناو، دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم، سلێمانی 2011، ل146.

چیرۆکی تورکمانی دڵێك لە دونیان دا … نەسرەت مەردان

لە تورکمانییەوە: ئازاد ئەحمەد ئەسوەد

شاعیرو چیرۆکنووس و ڕۆمانووس و وەرگێڕی تورکمان نەسرەت مەردان ساڵی 1948 لە کەرکوك گەڕەکی بەگلەر لەدایك بووە. ساڵی 1973 بۆ خوێندن سەفەری تورکیای کردووەو بڕوانامەی ماستەری لە زانستی کارگێڕی و ئابووریدا بەدەست هێناوە. ساڵی 1982 گەڕایەوە وڵات و بوو بە مامۆستا لە زانکۆی سەڵاحەدین، هەولێر. لە سەرەتای ساڵانی نەوەتدا بۆ سویسرا کۆچی کردو تا ئێستا لە شاری جنێف دا ئەژی. ساڵی 2008 دکتۆرای لە ڕۆژنامەگەریدا هێنایەوە لە زانکۆی لاهای. خاوەنی دەیان کتێبە لە بواری شیعرو چیرۆك و ڕۆمان و وەرگێڕان و، بە هەردوو زمانی عەرەبی و تورکی ئەنووسێ. ئەم چیرۆکە (بیر یورەك دۆنیامچتە) واتە دڵێك لە دونیاندا، لە کۆمەڵە چیرۆکی (گوین ئایدن گێجە) واتە: ڕۆژباش ئەی شەو – بەغدا 1986 وەرگیراوەو بۆ یەکەم جار ئەم وەرگێڕانە کوردییە لە هەفتەنامەی پاشکۆی عێراق 28/11/1993 دا بڵاو کرایەوە.

گەرچی ڕێگاکە کورتە بەڵام تێناگەم بۆچی ئەوەندە درێژ دێتە بەرچاوم. ساڵانێکە بە هەمان ڕێگەدا هاتوچۆ ئەکەم. بەیانیان لەو خەوە شیرینە هەڵسەو ڕێگەی دووز بگرەبەر، ئنجا قوتابخانە، هەمان

قوتابیان و هەمان دەموچاو ببینە، وانەی خستنەسەر، دابەشکردن، لێدەرکردن..
– فریال خاتوون وادیارە ئەمڕۆ داڵغەت لێداوە خێرە؟
بە دەنگی شوفێرەکە بەئاگا دێم، لە کەرکوکین، بە بێدەنگیی لە ئۆتۆمبیلەکە دائەبەزم و ڕێی ماڵەوە ئەگرم□بەر. لە کۆڵانە پیس و بۆگەنیوەکاندا تێئەپەڕم، کەس سەیری ڕوخسارم ناکات، کەس توانجم تێ ناگرێ، بڵێی ئەوەندە ناشیرین بم؟
□

لە ماڵەوەم، گۆرانیی تەنیاییم ئەڵێمەوە. دایکم لە متبەقە. باوکم لە ڕادیۆ گوێ لە دەنگوباس ئەگرێ، با گوێ بگرێ چی هەیە؟
– کچی فریال وەرە چای بۆ باوکت بەرە؟
وەك هەموو جارێ هاواری دایکم، پا□□دانەوەی باوکم. خوشکە بچووکەکەم ماتماتیك شیکار ئەکات. دنیا ساردە، باشە دایکم زۆپاکەی داگیرساندووە. لە پەنجەرەوە ئەڕوانم، گەواڵە هەوری ڕەش و سپیی ئاسمان. ئاخۆ لە کەیەوە هەمان هەوا هەڵئەمژم؟ بێگومان لەمێژە، ئەڵێی ناچار کراوم هەمان کتێب هەزاران جار بخوێنمەوە.
سبەی دەنیز شوو ئەکات. دەنیزە ناشیرین. ئەو چڵکنی پیسەی هەموو لەشی مووە. ئاخری ئەویش مێردی خۆی ئەبێ، خۆشی ئەوێ، شەڕی لەگەڵدا ئەکات. لە ئاوینەدا بە حیرسەوە لە خۆم ئەڕوانم.. داچڵەکیم "لووتێکی زل و باڵایەکی کورت. ئەوە منم".
– کچ□ پ□رچبڕاو نابینی چێشتەکە ئەسووتێ، بڕۆ تەباخەکە بکوژێنەرەوە.
دەنگی بەگوڕی دایکم وەك بروسکە داڵغەو بێدەنگیمی کەرت کرد.
کاتی نانخواردنیش تەواو، لە پەنجەرەوە سەیری سیاناوی پیسی کۆڵانەکەمان ئەکەم. ژیانمان وەك ئەم چڵکاوە بێکۆتاییە ئەڕوات.
سبەی دیسان ڕێگەی کەرکوك – دووز ئەگرمەبەر، ئەبێ پێش خۆرھەڵاتن، بەو تاریکییە خۆم ئامادە بکەم.
مناڵ بووم، جەژنان خاڵۆم ئەیگەڕاندم، سواری جەرخوفەلەکی ئەکردم، شەکەرلەمەو شەربەت و بابۆڵەی هێلکەی بۆ ئەکڕیم، پاشان ئەیبردم بۆ سینەمای پڕ لە خەڵك.. ئ□و □□زانە گەورەکانیش منال ئەبنەوە. خۆسترین شت بەلامەوە ئەوە بوو بە سواری عارەبانەی ئەسپ مسەڵلاو قۆریەو عەرەفە بگەڕێم.
□□زانی جەژن خاڵۆم ئەکەویتەوە یادم، پیویکی گورجوگۆڵە، بەیانیانی جەژن زوو لەخەو هەڵئەسام و چاوەڕێم ئەکرد. گەلێ جار پێش ئەوەی باوکم بۆ نویژی جەژن بچێت من خۆم ئامادە ئەکرد. ئەویش سەرکۆنەی ئەکردم:

– کچێ بەم بەیانییە زووە هار بوویتە؟

بەڵام من گوێم نەئەدایە، بە وڕکەوە چاوەڕێی هاتنی خاڵۆم ئەکرد. ڕۆژانی جەژن چەند خۆش بوو..

بەیانییەکی جەژن خاڵۆم نەهات… منیش وەك هەموو جارێك چاوەڕێم ئەکرد. لەنێوان ئومیدو نائومێدیدا دۆش دامابووم. وەختێ هاتە ماڵمان کات ئێوارە بوو. بە تاسەوە باوەشم پیا کردو وتم:

– یاڵلا خاڵۆ با بڕۆین بۆ سینەما

خاڵۆم هەڵوەستەیەکی کرد:

– تۆ گەورە بووی فریال، مناڵ نیت تا بە جادەکانا بسوورێیتەوە…

لە ساتێکا دنیا لەبەرچاوم تاریك بوو، خۆری بەیانیم کوژایەوە، ڕامکردە ژوورەکەم بەکوڵ گریام بۆ مناڵیم، بۆ ئەو ڕۆژە خۆشانەی جەژن کە هەرگیز ناگەڕێنەوە.

□

باوکم دەستی بە کۆخین کرد. کۆخەی باوکم بەناوبانگە هەمیسە بە بەڵغەم کۆتایی دێ. دایکم سەیری تەلەڤزیۆن ئەکاو بانگم ئەکات:

– کچێ وەرە عادیل ئیمامە

– بینیومە

لەجێی خۆم نەجووڵامەوە. دەستم دایە ئەو گ□قارەی ئەم بەیانییە کڕیبووم، بە نا بەدڵییەوە لاپەرەکانیم هەڵئەدایەوە. لاپەڕەی "ئەوانەی ژن ئەهێنن و شوو ئەکەن". ڕیزێك ناو، هەر کەسەو تایبەتمەندییەکانی خۆی نووسیوە.. منیش نامەیەك بۆ ئەم گ□قارە بنێرم؟ بیریکی شەیتانیم بە مێشکدا هات. چی ئەبێ منیش نامەیەکیان بۆ بنێرم؟ باشە چییان بۆ بنووسم؟

لەبەرامبەر ئاوینەدا وەستاوم. دەنیز، دایکم، باوکم تەماشام ئەکەن. لە ئاوینەدا باجی هەیبەتی دراوسێمان ئەچرپێنیتە گوێی دایکم:

– کچەکەت ئاوی ڕووی تکاوە بەخوا کەس نایخوازێ

دەموچاوم ئەخەمە ناو سەرینەکەوە. تەمەن سی ساڵ. هیچ ئومێدێك لە ئاسۆدا بەدی ناکەم، کەسێ نییە خۆشی بوێم و شەڕم لەگەڵدا بکات.

خێرا هەڵئەسم و پرچم دائەهێنم، سووراو لە لێوم ئەدەم، بریار ئەدەم نامەیەك بۆ ئەو گ□قارە بنووسم: "من کچێکی پێگەیشتووم، جوانییەکەم مامناوەندە، مامۆستام، حەز ئەکەم شوو بە لاوێك بکەم و لە هێلانەی بەختەوەریدا پێکەوە بژین".. چەند جارێك ئەیخوێنمەوە.. نەخێر، نەخێر بەهەڵەدا چووم، ئەمە بەڵگەنامەیەکە بۆ فرۆشتن، کارێکی گێلانەیە…

ب□ بێدەنگیی ئەگریم. نامەکە پارچە پارچە ئەکەم. حەز ئەکەم هاوار

بکەم، حەز ئەکەم بەردەوام بگریم. سەرم لەناو سەرینەکەمدا نوقم ئەکەم. دەنگی دایکم لە خەوێکی قووڵ خەبەرم ئەکاتەوە:

– کچە فریال وەرە چای بۆ باوکت بەرە..

بالەرە … ستار ئەحمەد

لەم جەنگەدا
مناڵێك دیدەی رژاوی کەئەکردەوە
لەبرسانا
دەیخستە سەر زاری تینووی
نەدەترسا لەزرمەی تۆپ
لەولاشەوە ئەفسەرێکی
سەر بەلیوای خۆرەندەکان
سەعاتی دەستی براکەی دەکردەوە
لەنەوانی گەورەبوون و مناڵیا
لەمابەینی ئەمرەو دوێنێ و بەیانیا
کات راوەستا
دێ خاپوور بوو
بەری رەنجی ئەم خاکەمان
بە ئاژانسی راست و چەپی
سەر سنوور بوو
شار چووە تافی مناڵی
کۆرپەکان فێری تلیاك و
بادەی خوێن بوون
(با) راوەستا لەهاتوچوون
کەس لاشەی خۆی لەبیر نەبوو
گرنگ دەسکەوت و سامان بوو
ئەوەی جگەری دەسووتا
دایکی بەرزی نیشتمان بوو
کوردستانی جەستە ونبووم
ئیتر لانکت
کە بەرەو خۆی رایدەکێشێ
کە رۆحی تاراوی خەزگەت

ل□ بوخچەیەکا هەڵدەگرێ
کێ بەراستی ل□ پێناوی تۆدا دەمرێ
دەسکەنەی نیگاو پەرچەم و
سنگت دەکەن
ب□ تەمان بتکەن ب□ تاج و
فابریکاو کورسی رەنگاورەنگ
بنوە گوڵم نیشمانی بێ خاوەنم
کێ گوێ دەگرێت ل□ بالۆرەم
ل□ ئاوازی دواشیوەنم